

KATEDRA ANATOMII CZŁOWIEKA ZAKŁAD ANATOMII PRAWIDŁOWEJ
PRACOWNIA WIRTUALNEGO CZŁOWIEKA
Uniwersytet Medyczny w Lublinie
ul. Jaczewskiego 4, 20-090 Lublin
tel. +48 81 448 60 20 fax +48 81 448 60 20

Lublin, 04.05.2016

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Justyny Kosydar-Bochenek
pt. „Przewlekły stres pourazowy (PTSD) wśród ratowników medycznych
województwa podkarpackiego”

Przewlekły stres pourazowy jest zjawiskiem często występującym wśród pracowników zawodów związanych z ratowaniem życia i ochroną zdrowia. Dotychczas dostępna literatura w niewystarczającym stopniu poświęca uwagę grupie zawodowej szczególnie narażonej na to zjawisko, mianowicie ratownikom medycznym.

Przedstawiona do recenzji praca znakomicie wypełnia tę lukę koncentrując się na wyjaśnieniu częstości występowania, czynników ryzyka, nasilenia oraz mechanizmów obronnych przewlekłego stresu pourazowego.

Przedstawiona rozprawa ma objętość 150 stron, składa się z dwunastu dobrze zbalansowanych rozdziałów. Wstęp z bogatym przeglądem piśmiennictwa pozwalają na zapoznanie się czytelnika z definicjami stresu, jego elementów oraz z mechanizmami zespołu stresu pourazowego. Omówione są również możliwości instytucjonalnych metod reagowania na wydarzenia traumatyczne, takie jak sesje debriefingowe, z przedstawieniem ich możliwości i ograniczeń.

Cel pracy jest jasno sformułowany, a postawione pytania badawcze są sformułowane w sposób jednoznacznie związany z zastosowanymi metodami badawczymi. Przyjęta metodologia jakościowa jest konsekwentnie stosowana do opisu mechanizmów związanych z przewlekłym stresem pourazowym w grupie badanej. Narzędzia badawcze stanowią wystandaryzowane kwestionariusze, stosowane już w populacji polskiej, oraz kwestionariusz własny. Przyjęte metody statystyczne dowodzą szerokiej wiedzy doktorantki na temat metodyki zastosowanych badań ankietowych, analizy danych, w tym analizy

wieloczynnikowej z wykorzystaniem modeli regresji, oceny jakości kwestionariuszy badawczych z wykorzystaniem alfy Cronbacha, jak również graficznych metod prezentacji wyników.

Grupę badaną stanowiło 304 ratowników medycznych, z których 270 doświadczyło przynajmniej jednego zdarzenia traumatycznego w trakcie wypełniania obowiązków służbowych. Zwrotność ankiet rozprawdzonych wśród wszystkich 884 ratowników zatrudnionych w województwie podkarpackim wynosiła ponad 30%.

Wyniki przeprowadzonych badań pozwoliły doktorantce na opisanie mechanizmów związanych z przewlekłym stresem pourazowym wśród ratowników medycznych i udzielenie odpowiedzi na wszystkie postawione pytania badawcze.

Dyskusja stanowi rzetelne odniesienie wyników własnych do literatury polskiej i zagranicznej, i świadczy o głębokiej wiedzy doktorantki na temat opisywanych zagadnień, jak również zdolności wnikliwej analizy wyników własnych. Ograniczenia wykorzystanej metodyki są uwzględnione i rzeczowo omówione w dyskusji.

Bogate piśmiennictwo obejmuje 193 pozycje, w tym ponad 60 to wydawnictwa zwarte. Ponad 120 pozycji to publikacje w języku angielskim, co z jednej strony świadczy o znajomości literatury zagranicznej, a jednocześnie potwierdza świadomość istotności korzystania ze źródeł polskojęzycznych. Na szczególną uwagę zasługuje aktualność wykorzystanych źródeł, spośród których ponad 130 pozycji opublikowanych zostało po roku 2000, a średni rok publikacji dla całego piśmiennictwa to rok 2003.

Strona graficzna przedstawionej rozprawy może stanowić wzór dla tego typu publikacji. Zastosowane typy wykresów wynikają z przyjętej metodyki, a wyróżnienia wykorzystane w tabelach znacząco ułatwiają wychwycenie najistotniejszych wyników.

Z uwag krytycznych z obowiązku recenzenta zgłaszam następujące zastrzeżenia:

- brak pełnych afiliacji na stronie tytułowej rozprawy;
- pojedyncze błędy literowe, interpunkcyjne i stylistyczne: str. 6. – objaśnienie skrótu CMS – „for Civilian Related” (*for Civilian PTSD*), str. 17 – „szczątek ludzkich” (*szczątków*), str. 33 – „w systemie Państwowe Ratownictwo Medyczne” (*Państwowego Ratownictwa Medycznego*), str. 81 – „R2” (R^2), str. 116, poz. 67: „Indiidual” (*Individual*), str. 125, poz 171: „sapek” (*speak*);
- zbyt uproszczone przedstawienie mechanizmów neuroanatomicznych związanych z zespołem stresu pourazowego – wymienione są tylko niektóre ze struktur związanych z jego rozwojem (str. 25, 26);

- zastosowanie określenia „zweryfikować hipotezy badawcze” (str. 48), w połączeniu ze stwierdzeniem ze str. 41 o niestawianiu hipotez badawczych, uzasadnionym przy zastosowanej metodyce jakościowej, może być niejasne;
- pojedyncze braki w latach publikacji piśmiennictwa (poz. 62, 67, 93, 122).

Wymienione powyżej uwagi mają jedynie charakter formalno-redakcyjny i nie wpływają na ogólną bardzo wysoką ocenę pracy. Doktorantka udowodniła, że dysponuje znakomitym warsztatem badawczym oraz zdolnością krytycznej analizy prezentowanych wyników. Przeto stawiam Wysokiej Radzie Wydziału Medycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego wniosek o dopuszczenie Pani mgr Justyny Kosydar-Bochenek do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Jednocześnie, ze względu na bardzo wysoką wartość merytoryczną i poznawczą pracy przedkładam Panu Dziekanowi i Wysokiej Radzie wniosek o jej wyróżnienie.

Z wyrazami szacunku,

dr hab. n. med. Grzegorz Staśkiewicz
 specjalista radiologii
 i diagnostyki obrazowej
 1354588